

застосування законодавства у сфері екологічної безпеки, реальних екологічних викликів і загроз у найближчій перспективі [9] забезпечити розроблення та прийняття Закону України про національну екологічну безпеку з надійним механізмом гарантування реалізації та захисту права кожного на екологічну безпеку.

Перелік використаних джерел:

1. Відомості Верховної Ради України 1991, № 41, ст.546.
2. Урядовий кур'єр. 2020, № 179.
3. Урядовий кур'єр. 2019, № 188.
4. Відомості Верховної Ради України 1998, № 38-39, ст.248.
5. Проект Закону України «Про екологічну (природно-техногенну) безпеку». Наук. кер. акад. Андрейцев В.І. К., КНУ, 2001.
6. Офіційний вісник України, 2011, № 3, ст.150.
7. Офіційний вісник України, 2007, № 79, ст.2961.
8. Урядовий кур'єр. 2019, № 67 с.8-10.
9. Офіційний вісник України, 2021, № 26, ст.1249.

*ГЕТЬМАН А. П.,
докт. юрид. наук, проф., акад. НАПрН України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ

Розуміючи виклики сьогодення в сфері природокористування та охорони довкілля, стратегічні вектори національної екологічної політики мають бути відкориговані. Зараз доцільно позбутися розлогих цілей, оптимізувати завдання, чітко визначити етапи й заходи з її реалізації, враховуючи домовленість про оновлення Угоди про асоціацію з ЄС. Докорінне реформування підходів до використання природних ресурсів та комплексів сприятиме ефективній реалізації цілей сталого розвитку, верховенству права у сфері природокористування та охорони довкілля, гарантуванню громадянам права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, впровадженню європейських стандартів життя, що підтверджено й в Указі Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [1]. При цьому необхідно враховувати приписи нової Стратегії ЄС щодо біорізноманіття до 2030 р. та пов'язаного з нею Плану дій – довгострокового плану охорони природи та відновлення деградованих екосистем (від 20.05.2020, COM (2020) 380 final), що прийняті Європейською Комісією.

Для того, аби виробити довгострокове бачення державної екологічної політики, її принципи та ціннісні орієнтири, обрати найоптимальніші засоби та заходи, не менш важливо звернути увагу на формування в національному законодавстві її засад, як основного інструменту публічного управління.

В цьому сенсі важливим є трактування терміну «екологічна політика», який використовується у різних галузях знань. Зокрема, екологічною політикою називають організаційну та регуляторно-контрольну діяльність суспільства і держави, спрямовану на охорону та оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування, охорони природи та забезпечення нормальної життєдіяльності [2, с. 167–169]. Понятійний апарат, його правова конструкція за даним напрямом дещо відрізняються за змістом та сутністю. Наприклад, в даному блоці запропоновано екологічну політику визначати як: (а) організаційну та регуляторно-контрольну діяльність держави, спрямовану на охорону навколишнього природного середовища, ефективне поєднання функцій природокористування й охорони природи, забезпечення нормальної життєдіяльності та екологічної безпеки громадян [3, с. 13] або (б) організаційну та регулятивно-контрольну діяльність суспільства і держави, спрямовану на охорону, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів, оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи, забезпечення норм екологічної безпеки [4; 5].

Окремими іноземними науковцями екологічна політика розглядається як заява держави, підприємства, організації про свої наміри та принципи, пов'язані із загальною екологічною результативністю, що є основою для подальших дій і встановлення екологічних цілей і завдань. Ця політика збереження якісного стану природного життєвого середовища людини в окремих державах втілюється у формі національних програм [6, с. 138-142]. Дещо збігається із зазначеним підходом запропоноване українськими дослідниками визначення екологічної політики, як системи природоохоронних принципів і норм, а також безпосередньої діяльності держави у сфері охорони природи [7, с. 130].

Нарешті, під екологічною політикою розуміють систему концепцій, принципів, підходів, заходів, що визначають вплив суспільства на навколишнє природне середовище, тактику й стратегію екологічно збалансованого розвитку [8]. З нашої точки зору зміст запропонованого поняття є занадто розгалуженим визначенням екологічної політики.

Безумовно, наразі склалася велика палітра наукових підходів щодо досліджуваного терміну екологічної політики, йде жвава наукова дискусія навколо цього питання.

Доречною у цьому сенсі є позиція М. В. Краснової, що екологічна політика – це дуже складна форма людської діяльності, що вимагає високої майстерності від її учасників [9, с. 10]. Авторка пропонує в такому значенні екологічну політику розглядати як систему дій та інституцій, що забезпечує управління суспільними екологічними справами на різних рівнях з метою досягнення відповідної мети, здійснення контролю за діяльністю органів влади, заміни суб'єктів, які здійснюють владу в екологічних інтересах суспільства неефективно; багатофункціональний соціальний феномен, який здатний забезпечувати залучення всіх членів суспільства до процесів вирішення сучасних екологічних проблем, пов'язаних зокрема з надмірним забрудненням довкілля внаслідок впливів різних видів господарювання [9, с. 10].

Необхідно також погодитися з пропозицією Г. І. Балюк, яка наголошує, що державна екологічна політика – це особливий різновид державної політики, її самостійний напрям. Акцентуючи увагу на такій основній рисі державної екологічної політики, як її державновольовий характер, необхідно підкреслити і низку її специфічних ознак. Вона побудована на праві та пов'язана з правом (і не лише з екологічним), водночас екологічне право є об'єктом державної екологічної політики і одночасно одним з найважливіших засобів її реалізації. Вона має різні рівні (загальнодержавний, регіональний, муніципальний, локальний), здійснюється правовими методами, спирається на примус, є публічною, офіційною [10, с. 10].

Відзначимо, що основними методами реалізації державної екологічної політики науковці визначають: економічні (податки, санкції, пільги); адміністративно-правові (закони, укази Президента, постанови уряду, накази міністерств тощо); інформаційно-просвітницькі (преса, радіо, телебачення) [11, с. 42].

Узагальнюючи, можливо запропонувати наступні висновки. Екологічна політика є об'єктом дослідження різних наук (соціальних, економічних, юридичних та ін.), оскільки охоплює складний комплекс взаємопов'язаних відносин між людиною та довкіллям. Екологічна політика – категорія соціальна, притаманна людському суспільству, формується в межах суспільних відносин. Відносини, що виникають у сфері формування й забезпечення державної екологічної політики, регулюються правом.

З еколого-економічної точки зору екологічна політика розглядається як концептуально цілісна сукупність видів і форм суспільної діяльності, спрямованої на збереження природного середовища існування людини, гармонізацію взаємовпливів суспільства і довкілля. Зазначене визначення пов'язане з організаційною та регулятивно-контрольною діяльністю суспільства і держави, спрямованою на охорону, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів, оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони навколишнього природного середовища, забезпечення норм екологічної безпеки. З правової точки зору екологічна політика визначається як комплекс засобів і заходів, спрямованих суспільством і державою на охорону та оздоровлення довкілля, ефективне поєднання природокористування і природоохорони та забезпечення безпечної життєдіяльності людей.

За думкою вчених-правознавців екологічна політика держави має уособлювати досягнення науково-технічного потенціалу, а тому має стати осмисленим і цілеспрямованим напрямом діяльності України щодо вирішення реальних екологічних проблем, орієнтованих на забезпечення екологічної безпеки, захист навколишнього природного середовища та дотримання режиму використання природних ресурсів на основі запровадження багатогранності форм права власності і права природокористування. Здійснення екологічної політики України має опиратися на основні засади та важелі соціально-економічного розвитку, тобто базуватися на реальній економіці і безумовній соціальній орієнтації. Тому в якості основних пріоритетів держава має виділяти найважливіші соціальні цінності – гарантування екологічної безпеки і захист екологічних прав людини, вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідків.

Екологічна політика України – діяльність держави, спрямована на досягнення пріоритетних (стратегічних) цілей, а саме: збереження природних об'єктів та комплексів, екосистем, підтримання їх цілісності та життєзабезпечувальних функцій, сталого розвитку суспільства, підвищення якості навколишнього природного середовища та життя, покращення здоров'я населення й демографічної ситуації, запровадження безвідходних і маловідходних, екологічно чистих технологій, розвитку екологічної освіти і виховання, забезпечення екологічної безпеки держави та захисту екологічних прав та інтересів громадян. Екологічна політика держави розглядається як інтегрований фактор соціально-економічного розвитку України, який сприяє забезпеченню переходу до сталого розвитку

економіки та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування [12].

Перелік використаних джерел

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
2. Микієвич М. М. Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб. М. М. Микієвич, А. О. Андрусевич. Львів. 2004. 256 с.
3. Федунь О., Зінько І. Європейський вектор трансформації екологічної політики України. Вісник Львів. ун-ту: серія міжн. відн. 2014. Випуск 35. С. 10-20. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/08/196-822-1-PB.pdf>
4. Калашник О. М. Екологічна безпека як складова державної політики України: понятійно-термінологічний аспект. Демократичне врядування. 2018. Вип. 21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2018_21_4
5. Андриєнко М. В., Шако В. С. Механізми реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 18. С. 47–53.
6. Pietras M. Bezpieczenstwo ecologiczne w Europie / M. Pietras. – Lublin, 2000. – 387 s.
7. Жарова, Л. В. Стратегічні засади та нормативно-правове забезпечення формування національної екологічної політики. Механізм регулювання економіки. 2008. № 4. Т. 2. С. 127-134. URL : <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/9070>
8. Білявський Г. О., Бутченко Л. Ї., Навроцький В. М. Основи екології: теорія та практикум. К.: Лібра, 2002. 352 с.
9. Краснова М. В. Правові основи сучасної екологічної політики України: науково-методологічні питання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2016. № 1(102). С. 7-13. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/yurydych_102_2016.pdf#page=9
10. Балюк Г. І. Правові засади державної екологічної політики України: сучасні проблеми. Екологічне право України. 2017. № 3–4. С. 8–15.
11. Малиш Н. А., Москаленко С. О. Законодавче забезпечення державної екологічної політики. Вісник НАДУ. Серія «Державне управління». 2019. № 3. С. 39-45.
12. Гетьман А. П. Екологічна політика України. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 14. Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) [та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2018. С. 275-276.

КОСТИЦЬКИЙ В.В.,

*докт. юрид. наук, проф., акад. НАПрН України,
президент Міжнародної екологічної академії*

ПРО ІСТОРИЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ У РАЗІ НЕВИКОНАННЯ НЕЮ ЕКОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ

1. Осмислення функціональних особливостей сучасної держави є, безумовно, одним із найважливіших завдань сучасної правової науки. При цьому, як